

MEDICINSKA
FAKULTETEN

Institutionen för hälsovetenskaper
Arbetsterapeutprogrammet

Hur kan arbetsterapeuter skapa en mer tillgänglig lärmiljö för elever med autism i grundskolan?

En kvalitativ intervjustudie

Författare: Elin von Wowern

Handledare: Björn Slaug

Kandidatuppsats, Kvalitativ studie

Hösten 2023

Lunds universitet
Medicinska fakulteten
Programnämnden för rehabilitering
Box 157, 221 00 LUND

Hur kan arbetsterapeuter skapa en mer tillgänglig lärmiljö för elever med autism i grundskolan?

En kvalitativ intervjustudie

Författare: Elin von Wowern
Handledare: Björn Slaug
Kandidatuppsats, Kvalitativ studie
Hösten 2023

Abstrakt

Bakgrund: Lärmiljön i grundskolan är inte anpassad för elever med autism, utan ställer höga krav på förmågor som generellt sett är påverkade vid autismspektrumtillstånd. Tidigare forskning fokuserar på elevers beteende och sensoriskt baserade interventioner men det finns få studier kring hur lärmiljön kan utformas efter behoven hos elever med autism.

Syfte: Syftet med studien var att undersöka hur arbetsterapeuter arbetar och kan arbeta inom grundskolan för att bidra till att göra lärmiljön tillgänglig för elever med autism.

Metod: Kvalitativ tvärsnittsstudie, med semistrukturerade intervjuer. Sex arbetsterapeuter som arbetar med elever med autism i grundskolan intervjuades. Analys genomfördes med induktiv ansats och manifest innehållsanalys.

Resultat: Analysen av intervjuerna resulterade i fyra huvudteman: *kunskap om autism, utmaningar i den fysiska lärmiljön, utmaningar i den sociala lärmiljön och tillgänglighetsfrämjande åtgärder*. Bland åtgärder som framkom för att göra lärmiljön mer tillgänglig var mer varierad möblering och användning av salar, tydligare skyltning till salar, mer användning av bildstöd samt att höja kunskapen kring autism hos skolpersonal.

Slutsats: Denna studie bidrar med ny kunskap om de utmaningar som finns i lärmiljön för elever med autism, men också om vad arbetsterapeuter kan bidra med för att lärmiljön ska bli mer tillgänglig. Det kvarstår behov av vidare forskning inom området.

Nyckelord:

Arbetsterapi, Autism, Lärmiljö, Grundskola, Tillgänglighet.

How can occupational therapists create a more accessible learning environment for students with autism in elementary school?

A qualitative interview study

Author: Elin von Wowern
Supervisor: Björn Slaug
Bachelor thesis, Qualitative study
Fall 2023

Abstract

Background: The learning environment in elementary school is not adjusted for students with autism, putting high demands on abilities generally affected in autism spectrum disorder. Previous research focuses on students' behavior and sensory-based interventions but there are few studies on how to make the learning environment accessible for students with autism.

Aim: To investigate how occupational therapists can work within elementary school to contribute to an accessible learning environment for students with autism.

Method: Qualitative cross-sectional study. Semi-structured interviews with six occupational therapists, who works with students with autism in elementary school. Manifest content analysis with an inductive approach.

Result: The analysis resulted in four themes; *knowledge about autism, challenges in the physical learning environment, challenges in the social learning environment, accessibility-promoting measures*. Among measures suggested to make the learning environment more accessible were more varied furnishing, and use of classrooms, clearer signage to classrooms, more use of visual support and increasing knowledge about autism among school staff.

Conclusion: This study contributes with new knowledge about the challenges in the learning environment for students with autism, but also about what occupational therapists can do to make it more accessible. There is need for further research within this area.

Keywords

Occupational therapy, Autism, Learning environment, Elementary school, Accessibility.

Lund University
Faculty of Medicine
Program Committee for Rehabilitation
Box 157, S-221 00 LUND

Tack!

Till deltagarna för att de ställt upp på intervjuer och delat med sig av sina erfarenheter och tankar.

Till handledaren som genom hela studiens process varit ett stort stöd och delat med sig av sin kunskap på ett tydligt och pedagogiskt sätt.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	4
Introduktion.....	5
Bakgrund.....	5
Autism - en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.....	5
En tillgänglig lärmiljö.....	7
Arbetsterapeutens kunskap och åtgärder för att förbättra lärmiljön.....	9
Problemformulering.....	11
Syfte.....	12
Metod.....	12
Urval och rekrytering.....	12
Datainsamling.....	13
Dataanalys.....	14
Forskningsetiska avvägningar.....	14
Resultat.....	15
Kunskap om autism.....	16
Utmaningar i den fysiska lärmiljön.....	17
Utmaningar i den sociala lärmiljön.....	20
Tillgänglighetsfrämjande åtgärder.....	23
Diskussion.....	30
Resultatdiskussion.....	30
Metoddiskussion.....	33
Slutsats och implikationer.....	35
Referenser.....	37
Bilaga 1 (5).....	42
Bilaga 2 (5).....	43
Bilaga 3 (5).....	44
Bilaga 4 (5).....	46
Bilaga 5 (5).....	47

Introduktion

Enligt FN:s barnkonvention artikel 28 och 29 har alla barn rätt till en grundutbildning. De barn som har en funktionsnedsättning ska enligt artikel 23 ha rätt till ett fullvärdigt liv som främjar deras aktiva delaktighet i samhället (Convention on the Rights of the Child, 1989). Skolverkets läroplan för grundskolan ligger till grund för att tillgodose eleverna en utbildning där eleven kan nå de uppsatta läromålen och bibehålla en livslång lust för lärande (Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet [Lgr22], 2022). Undervisningen ska anpassas utifrån elevens förutsättningar och främja en förståelse och medmänsklighet för olika individer. Elevens förutsättningar påverkas av hur tillgänglig lärmiljön är. Trots Skolverkets läroplan ökar antalet elever med problematisk skolfrånvaro och flertalet av dessa elever har autism (Skolverket, 2020). Autism är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som yttrar sig bland annat genom utmaningar inom område som social förmåga och repetitivt beteende samt hypo-/hyperaktivitet för sensoriska intryck (American Psychiatric Association, 2014). Dessa utmaningar påverkar elevens aktivitetsutförande och inläring. Detta är något som arbetsterapeuter arbetar med, då aktivitetsutförande är hur komponenterna person, aktivitet och miljö påverkar varandra (Brown, 2019). Denna studie kommer att fokusera på hur arbetsterapeuter kan arbeta för att göra lärmiljön tillgänglig för elever med autism.

Bakgrund

Autismspektrum – en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Minst 1% av befolkningen i Sverige har diagnosen autismspektrum, (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2023a). De flesta är män, men ny forskning har visat att även kvinnor kan ha autism fast det yttrar sig på ett annat sätt än hos männen (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2023a). Autism är en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som kan ses bland alla intellektuella funktionsnivåer. Den spänner över ett brett spektrum och visar sig genom olika svårigheter i varierande utsträckning och på ett unikt sätt för varje individ (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2023a). Autism spektrum ger utmaningar inom områden som social ömsesidig kommunikation och interaktion, att skapa och bevara relationer, samt icke-verbal kommunikation (American Psychiatric Association, 2014). Ett annat område innefattar repetitiva och begränsade rörelser, intressen, och aktiviteter. En

hyper- eller hyporeaktivitet för sensoriska intryck innebär att reaktionen på ett sensoriskt intryck antingen är väldigt kraftigt eller väldigt svagt, till exempel att individen påverkas av sömmarna i kläderna mot huden kontra att individen inte känner smärta av en varm spisplatta. Enligt DSM-V kan diagnosen vidare graderas utifrån svårighetsgrad och delas då in i 3 nivåer där nivå 1 kräver stöd, nivå 2 kräver omfattande stöd och nivå 3 kräver mycket omfattande stöd (American Psychiatric Association, 2014). Dessa kriterier ska ha funnits sedan tidig ålder även om de kanske inte uppmärksammas som hindrande förrän senare i livet (American Psychiatric Association, 2014). Attention Deficit Hyper Disorder (ADHD) är en annan neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som ofta kan förekomma hos individer med autism (American Psychiatric Association, 2014). ADHD kännetecknas av bristande impulsivitet, koncentrationssvårighet, uppmärksamhetsstörning och sensoriska svårigheter (American Psychiatric Association, 2014).

Efter år 2010 ges inte elever med autism per automatik rätt att välja att gå i det som tidigare kallades särskola (numera anpassad grundskola), utan det krävs numera en intellektuell funktionsnedsättning (IF) (Skolverket, 2020). Det kan leda till fler och större utmaningar för elever med autism som tvingas gå i vanlig grundskola, då miljön är mer anpassad för neurotypiska elever, det vill säga elever som saknar neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Neurotypiska elever har oftast lättare med social kommunikation och interaktion och kan från början följa med i lekarna och på så sätt skapa och bevara relationer (Skolverket, 2020). Barn som inte har hypo-/hyperreaktivitet mot sensoriska intryck fokusera lättare på lärandet, medan de elever som visar på denna reaktivitet behöver lägga energi på att hantera intryck, energi som de kunde lagt på inlärning (Skolverket, 2020). Att sensorik spelar en roll i lärmiljön framkommer i Benson et al. (2019) studie, som syftar till att undersöka hur sensorisk integration påverkar lärmiljön, där det framkommer att lärarens personlighet och därmed bordens placering i klassrummet påverkar såväl den fysiska som den sociala miljön. Även ljud, ljus och andra förutsättningar spelar stor roll för lärmiljön. En kvantitativ experimentell tvärsnittsstudie där interventionen Perceive, Recall, Plan and Perform (PRPP) och GAS-mål användes hos sexton barn i lågstadieålder för att undersöka interventionens effekt avseende utveckling av social kompetens med mätning av vid tre tillfällen. De sexton barnen delades in i en testgrupp och en kontrollgrupp som deltog i normal interaktion vid rast. Studien genomfördes på skolgården i en skola i Sydney (Chalita et al., 2019). Bland de deltagande barnen hade två av barnen högfungerande autism. Enligt Chalita et al. (2019) visar den

gruppen som fick intervention gällande kognitiv strategianvändning för social interaktion på rasten en klar förbättring gällande utveckling av social delaktighet. En annan kognitiv strategi intervention är Cognitive Orientation for daily Occupational Performance (CO-OP) som använder sig av Goal, Plan, Do, Check för att hjälpa barnet nå sitt mål (Polatajko & Mandich, 2004). Statistiken visar på att elever med autism har hög frånvaro från skolan och att detta beror på en miljö som ger för stor utmaning för eleverna och därmed brister i sin tillgänglighet (Skolverket, 2020). Enligt läroplan och styrdokument för skola ska eleverna erbjudas en tillgänglig lärmiljö (Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet [Lgr22], 2022). Enligt FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 28 och 29 ska barnets grundutbildning vara obligatorisk samt kostnadsfritt tillgänglig. Utbildningen ska utveckla barnets psykiska och fysiska förmåga likväl som personlighet (Specialpedagogiska Skolmyndigheten, 2019). Vidare står det i artikel 23 i barnkonventionen att barn har rätt till ett fullvärdigt liv som möjliggör deras delaktighet i samhället även om de har psykiskt eller fysiskt funktionsnedsättning (Convention on the Rights of the Child, 1989).

En tillgänglig lärmiljö

Specialpedagogisk Skolmyndigheten (SPSM) har tagit fram vilka faktorer som ingår i att göra en lärmiljö tillgänglig och använder sig av tillgänglighetsmodellen (Specialpedagogiska Skolmyndigheten, 2019). I modellen anges förutsättningar för lärande, den delar in miljön i pedagogisk, fysisk och social miljö (Specialpedagogiska Skolmyndigheten, 2019). Bland förutsättningar för lärande nämns rätten till trygghet och lärande, språk och kommunikation, meningsskapande och motivation, hälsa och lärande, kroppen i lärandet samt delaktighet. Merparten av dessa förutsättningar är centrala för en arbetsterapeut. I skolorna arbetar många specialpedagoger, ett yrke som innebär en grundutbildning som lärare, med yrkeserfarenhet, och sedan påbyggnadsutbildning (Göteborgs Universitet, 2023). En specialpedagog arbetar med lärmiljön samt att genomföra pedagogiska utredningar. En arbetsterapeut arbetar med person, miljö, aktivitet för att skapa en miljö som främjar individen att delta i en aktivitet (Brown, 2019). I detta fall kan lärmiljön innebära aktiviteter som sker i till exempelvis klassrummet, korridoren, matsalen och på skolgården. Skolverket (2023) skriver om elevens rätt till anpassningar i skolan där det delas in i tre nivåer i form av en triangel. Den första nivån ”ledning och stimulans” utgör basen av triangeln och om eleven har större behov, till exempel till följd av en funktionsnedsättning, ska de erbjudas ”extra anpassningar” som är

nästa nivå i triangeln. Den tredje nivån är ”särskilt stöd” som beslutas av rektorn, men som sällan är möjliga för lärare att genomföra. För att ha rätt till ledning och stimulans, extra anpassningar eller särskilt stöd, krävs ingen diagnos (Skolverket, 2023). Vidare skriver Skolverket (2023) att om man gör basen av triangeln bred så minskar behovet av extra anpassningar och särskilt stöd i triangelns topp.

För elever med autism ger den påverkade kognitionen och perceptionen ett annat sätt att uppfatta och se sammanhang, att förstå andra människors känslor och tankar. Vidare kan autism ge utmaningar gällande flexibilitet vid förändringar, att förutse händelser men även hantering av sinnesintryck (American Psychiatric Association, 2014). Flertalet av de som har autism ser detaljerna innan de ser helheten, både bildligt och bokstavligt talat. Detta kan leda till utmaningar i flera situationer, både i klassrummet och på rasten (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2023). Dessa utmaningar förekommer i lärmiljön och påverkar huruvida lärmiljön blir tillgänglig för elever med autism (Specialpedagogiska Skolmyndigheten, 2019). I matsalen återfinns flertalet ljud-, syn- och doftintryck som skapas av omgivningen förutom de sensoriska intrycken av att äta maten. Till exempel för en elev med autism och hyperreaktivitet blir detta väldigt många intryck att processa samtidigt och att äta i matsalen kan bli en stor utmaning. I klassrummet finns utmaningar likt de på rasten och i matsalen men här ska eleven dessutom lära sig något och visa prov på sina inlärd kunskaper.

Tydliggörande pedagogik syftar till att ge eleven bättre förutsättningar genom till exempel struktur, verbal förberedelse, visuellt stöd (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2023).

Elever med autism kan ha svårt att följa med i det sociala med vänner, att inte förstå lekens regler eller vad leken på rasten går ut på kan leda till ytterligare utmaningar i att skapa relationer med vänner. En sensorisk hypo-/hyperreaktivitet kan även denna påverka elevens delaktighet i form av att bearbetning av intrycken kräver energi av eleven, precis som de sociala interaktionerna kräver energi, då elever med autism inte har en automatisk bearbetningsprocess av intryck eller social interaktion utan behöver lära sig detta (American Psychiatric Association, 2014).

Myndigheten för delaktighet (2022) beskriver tillgänglighet som att man ska kunna ta del av samhället i stort, samt använda produkter och tjänster i samhället. I denna studie handlar tillgänglighet om allt som rör lärmiljön i grundskolan och huruvida elever med autism kan ta del av den. Delaktighet bygger på en tillgänglig miljö, i hela samhället vilket inkluderar

skolan. Att vara delaktig innebär att en individ kan ta del av samhället, ta egna beslut och påverka sitt liv så självständigt som möjligt (Myndigheten för delaktighet, 2022). Delaktighet beskrivs enligt International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) som att en individ i en social kontext är engagerad i en livssituation (Socialstyrelsen, 2015). Enligt Kielhofner (2012) är delaktighet i aktivitet både personlig och kontextuell, utifrån att en individs delaktighet påverkas av dennes förmågor, roller, vanor och begränsningar men även hur miljön kan möjliggöra eller begränsa delaktigheten i en aktivitet. Det är i denna betydelse begreppet delaktighet används i denna uppsats.

Arbetsterapeutens kunskap och åtgärder för att förbättra lärmiljön

En arbetsterapeut kan med sin kunskap om person, aktivitet, miljö och samspelet däremellan bidra till att göra miljön tillgänglig (Kielhofner 2012). Detta kan appliceras på att göra lärmiljön i grundskolan tillgänglig för elever med autism på såväl individ som gruppnivå. Miljön är av stor vikt för att eleverna ska kunna genomföra sin aktivitet på ett för eleven tillfredsställande vis (Brown, 2019). Rekoutis (2019) menar att arbetsterapeutiska interventioner kan spela en viktig roll för att stötta individer med autism oavsett deras ålder. Rekoutis (2019) anser att arbetet fördelaktigt kan utföras med ett multidisciplinärt team där teamet arbetar både med klienten men även mot klientens familj.

Model of Human Occupation (MOHO) är en arbetsterapeutisk teori som beskriver en individs aktiviteter utifrån viljekraft, utförandekapacitet, vanebildning och miljöförhållanden. Dessa delar kan i sin tur delas in i personliga faktorer, värderingar, intressen, roller, vanor, objektiva komponenter samt subjektiva erfarenheter (Taylor et al., 2020). I takt med att man blir äldre sker en rad förändringar såväl fysiskt som kognitivt, emotionellt och intellektuellt, men även i ens aktiviteter och utförandekapaciteten förändras och utvecklas (Kielhofner, 2012).

Enligt MOHO påverkar miljön hur en individ kan utföra en aktivitet. Miljö kan både hjälpa och stjäla beroende på individens upplevelse, likväl kan föremål som är skapta för att hjälpa snarare bli ett hinder (Taylor & Kielhofner, 2020). MOHO delar in miljön i fysisk, social, kulturell, ekonomisk och politisk vilka i sig påverkar utförande, motivation och organisation. MOHO delar även in kulturell, ekonomisk och politisk miljö som miljöegenskaper i aktivitetsmiljön (Fisher et al., 2020). Miljön kan ytterligare delas in i sju dimensioner; fysiska

platser, föremål, situationsbundna, sociala grupper, kultur, politik och ekonomi. Ytterligare kan miljön delas in i nära kontext, lokal kontext och global kontext (Fisher et al., 2020). Dessa påverkar i sin tur individens aktiviteter och utförande (Taylor et al., 2020). Hur miljöns utformning ser ut och möter individens förmågor, roller, vanor, viljor och utförandekapacitet påverkar individens upplevelse av miljön. Den sociala miljön utgörs av de personer som individen möter, i skolan kan detta förklaras med skolpersonal och andra elever. Den fysiska miljön är skolbyggnaden och skolgården, men även salarna och deras utformning och ytskikt. I den fysiska miljön ryms även föremål som till exempel hjälpmedel och möbler.

MOHO ligger till grund för flera bedömningsinstrument, även några anpassade för skolan (Kielhofner, 2008). Denna teori är en av de många som en arbetsterapeut kan använda för att identifiera ett dynamiskt samspel mellan person, miljö och aktivitet med fokus på hur personen uppfattar det.

Nervsystemet binder samman kroppens olika nerver och låter de kommunicera med hjärnan och varandra. Nerverna aktiveras och stimuleras av sensationer som sedan ska organiseras eller integreras i hjärnan, detta kallas alltså Sensory integration (Ayres, 2005). Denna modell utvecklades av arbetsterapeuten Jean Ayres och handlar om de sensoriska systemen, som delas in i taktila, proprioceptiva, vestibulära, auditiv och visuella, där den sensoriska integrationen är en neurologisk process för att samordna och bearbeta sinnesintryck (Schaaf, et al., 2010). Den sensoriska integrationsteorin menar att alla sinnesintryck är informationskällor som bidrar till beteende och inlärning, genom att nyttja sinnesintrycken i den egna kroppen som referenspunkter i förhållande till miljön. Den sensoriska integrationen påbörjas och utvecklas redan från födseln och påverkas av alla sinnesintryck. Då det är en neurologisk process kan hjärnans plasticitet nyttjas och den sensoriska informationen utvecklar ständigt den egna kropps-sinne-kartan (Schaaf, et al., 2010). Sensory integration är en arbetsterapeutisk metod som kan användas för att förbättra den sensoriska processen och på så sätt bidra till att delta i aktiviteter genom att ta i de dynamiska interaktionerna mellan person och miljö i beaktan. De las Heras de Pablo et al. (2020) beskriver att sensory integration ger ökad möjlighet till delaktighet i aktiviteter då modellen syftar till att förbättra bearbetning och integrering utifrån den egna kroppen och miljöns sensoriska information. I en pilotstudie visar den gruppen som erhållit sensory integration på att karaktärsdrag av autism har påverkats och minskats i mängd efter intervention (Pfeiffer et al., 2011). Schaaf et al.

(2018) menar att sensory integration inte visar på förändrat beteende i direkt anslutning till interventionstillfället, men att på längre sikt kan sensory integration ha effekt. Däremot har sensory integration sin största påverkan på den ökade delaktigheten i individens aktivitet (Omairi et al., 2022).

Sveriges arbetsterapeuter (2016) nämner bland annat att arbetsterapeuter i skolan kan göra en arbetsterapeutisk kartläggning av elevens möjligheter eller styrkor och hinder att delta i skolans aktiviteter, bidra till att skapa en tillgänglig skola genom insatser och anpassningar, stödja och vägleda eleven i studier och socialt, samt öka förståelse och kunskap om vilka konsekvenser elevens funktionsnedsättning kan få för skolaktiviteter och skolmiljö.

Problemformulering

Utmaningarna kan vara många för elever med autism och lärmiljön ska enligt Skolverkets läroplan anpassas utifrån varje individs förutsättningar, ändå finns brister i lärmiljön enligt Skolverket (2020). Det finns få studier som behandlar hur en arbetsterapeut arbetar med lärmiljön för elever med autism i skola. Av två identifierade artiklar undersökte en deltagande i aktiviteter i skolan utifrån ett arbetsterapeutiskt perspektiv och fann resultatet att eleverna med autism inte uppnådde fullt deltagande till skillnad från elever med annan funktionsförmåga (da Silva Campos & de Souza Della, 2023). Den andra artikeln handlade om hur arbetsterapeuter kan stödja skolor (Grandisson et al., 2020). Målet med studien var att se hur respons till intervention kunde användas av arbetsterapeuter för att stötta skolpersonal i sitt möte med elever med autism. Studien visade att skolpersonalen främst bekymras av utbrott och minskad autonomi tillsammans med låg motivation och ångest hos elever med autism (Grandisson et al., 2020). Merparten av funna artiklar handlade mer om beteende (Challita et al., 2019) och hur sensoriskt baserade interventioner (Benson et al., 2019) i skolan kunde påverka elever överlag, och inte enbart elever med autism.

Skolinspektionen (2023) har publicerat en granskning av tillgängligheten i lärmiljön för elever med neuropsykiatriska svårigheter som visar att en tredjedel av skolorna inte identifierar hinder i lärmiljön och att två tredjedelar av skolorna inte utformar undervisningen efter elevernas behov.

Detta visar på en kunskapslucka som denna studie kan bidra till att fylla, då miljön är en stor del av hur aktivitetsutförandet blir.

Syfte

Syftet med studien var att undersöka hur en arbetsterapeut arbetar och kan arbeta inom grundskolan för att bidra till att göra lärmiljön tillgänglig för elever med autism.

Metod

Studien genomfördes som en kvalitativ tvärsnittsstudie, med induktiv ansats för att undersöka hur arbetsterapeuter i nutid arbetar med att göra lärmiljön tillgänglig för elever med autism i grundskolan. Den induktiva ansatsen användes för att på ett objektivt sätt låta resultatet formas utifrån deltagarnas kunskap och svar (Patel & Davidsson, 2019). Semistrukturerade intervjuer med arbetsterapeuter som arbetar eller har arbetat med elever som har autism i grundskola eller anpassad grundskola har genomförts, och data från intervjuer har analyserats med hjälp av manifest innehållsanalys. Patel & Davidsson (2019) menar att semistrukturerade intervjuer ger möjligheten att ställa följdfrågor. Detta kan sedan leda till en ökad förståelse för hur en arbetsterapeut kan bidra till en tillgänglig lärmiljö.

Urval och rekrytering

Inklusionskriterierna för deltagande i studien var att under de senaste fem åren ha arbetat som arbetsterapeut med elever som har autism och går i grundskola eller anpassad grundskola i minst ett års tid. Arbetsterapeuternas anställning kunde vara på skola, elevhälsa, barn- och ungdomshabilitering eller barn- och ungdomspsykiatri. Enligt Kristensson (2014), ska inklusionskriterierna vara uppfyllda för att få delta i en studie, medan exklusionskriterierna begränsar vilka som kan delta i studien trots att de uppfyller inklusionskriterierna. I denna studie var exklusionskriteriet att den deltagande inte hade tillräckligt goda kunskaper i svenska språket för att kunna genomföra en intervju på svenska. Urvalet av deltagarna var ändamålsenligt, där deltagarna valdes utifrån inklusionskriterierna samt deras villighet att dela med sig av sin kunskap och erfarenhet (Kristensson, 2014).

För att nå potentiella deltagare ställdes intresseförfrågan i facebookgrupp för arbetsterapeuter där de som önskade delta kunde meddela detta, vidare kontakt hölls via messenger för att informera deltagare om inklusions- och exklusionskriterierna. De som uppfyllde

inklusionskriterierna fick sedan information och samtyckesblankett (se bilaga 3) via mail, som deltagarna sedan sände tillbaka med underskrift via mail innan intervjun ägde rum med videosamtal. Det genomfördes sju intervjuer men en av deltagarna exkluderades från det slutliga urvalet på grund av att personen visade sig ha otillräcklig erfarenhet av arbete som arbetsterapeut med elever med autism. De sex deltagarna som är med i det slutliga urvalet arbetar alla mot målgruppen men har sina anställningar på grundskola, elevhälsa, barn- och ungdomshabilitering eller barn- och ungdomspsykiatri, se Figur 1. Deltagarnas arbetsorter är spridda över hela Sverige.

Figur 1

Översikt över studiens deltagare.

Deltagare 1	<ul style="list-style-type: none">• På grundskola• 3,5 år
Deltagare 2	<ul style="list-style-type: none">• I elevhälsoteam• 2 år
Deltagare 3	<ul style="list-style-type: none">• På anpassad grundskola• 2 år
Deltagare 4	<ul style="list-style-type: none">• Barn- och ungdomshabilitering• 1 år
Deltagare 5	<ul style="list-style-type: none">• Barn- och ungdomspsykiatri• 7 år
Deltagare 6	<ul style="list-style-type: none">• Barn- och ungdomshabilitering• 1 år

Datainsamling

Datainsamlingen gjordes med hjälp av sex semistrukturerade intervjuer, och en intervjuguide användes (se bilaga 2). Metoden med semistrukturerade intervjuer valdes för att alla deltagare skulle få samma frågor, samtidigt som metoden medgav att under intervjuernas gång kunna ställa följdfrågor som gav utrymme för djupare svar med relevans för studiens syfte (Patel & Davidsson, 2019). Intervjuerna dokumenterades med ljudupptagning. Intervjuerna genomfördes via videosamtal och varade 30–45 minuter vardera.

Dataanalys

Författaren har själv transkriberat alla intervjuer. De transkriberade intervjuerna har sedan analyserats induktivt med hjälp av manifest innehållsanalys (Patel & Davidsson, 2019). Manifest innehållsanalys bedömdes som lämplig, eftersom den innebär en textnära tolkning, med lägre abstraktionsnivå, av den intervjuades svar (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Under analysen har meningsenheter i form av ord och/eller meningar valts ut från den transkriberade texten och sedan kondenserats för att bli kortare och mer lätthanterliga. Efter detta abstraherades texten för att nå en högre logisk nivå, som i sin tur kontrollerades för att säkerställa att det fortfarande stämde med meningsenheter och kondenserad text (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). I samband med abstrahering kodades den kondenserade texten med hänsyn till meningsenhetens och studiens syfte. De koder som har liknande innehåll, men skiljer sig från övriga koder, har samlats i kategorier (se bilaga 5 för exempel). Ingen data har uteslutits ur analysen eller förekommit i mer än en kategori. Slutligen har kategorierna ordnats under teman (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Kodning och analys har i huvudsak genomförts av författaren, men för att stärka trovärdigheten har föreslagna koder, kategorier och teman kontinuerligt diskuterats och stämts av med handledaren. Vid resultatredovisning har citaten blivit grammatiskt redigerade och upprepningar av ord har tagits bort.

Forskningsetiska avvägningar

En forskningsstudie ska göras för att ta fram kunskap som gynnar samhället såväl som individer, utan att göra någon fysisk eller psykisk skada på någon eller något. Studien har att följa de forskningsetiska principerna; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Patel & Davidsson, 2019). Sammanfattningsvis innebär dessa fyra krav att forskaren ska informera de som på något sätt deltar i forskningen gällande studiens syfte, deltagarna bestämmer själva om de vill delta i studien och kan välja att dra tillbaka sitt medgivande om/när de önskar, alla uppgifter ska behandlas konfidentiellt och har likheter med sekretess och det insamlade materialet som rör enskilda individer får endast nyttjas för forskningsstudien det avser (Patel & Davidsson, 2019). I denna studie har deltagarna informerats om deras rätt att dra tillbaka sitt medgivande att delta i studien, när som helst under studiens gång. All den insamlade data har hanterats varsamt och deltagarna har tilldelats varsin siffra utifrån konfidentialitetskravet. Medan studien pågår kommer

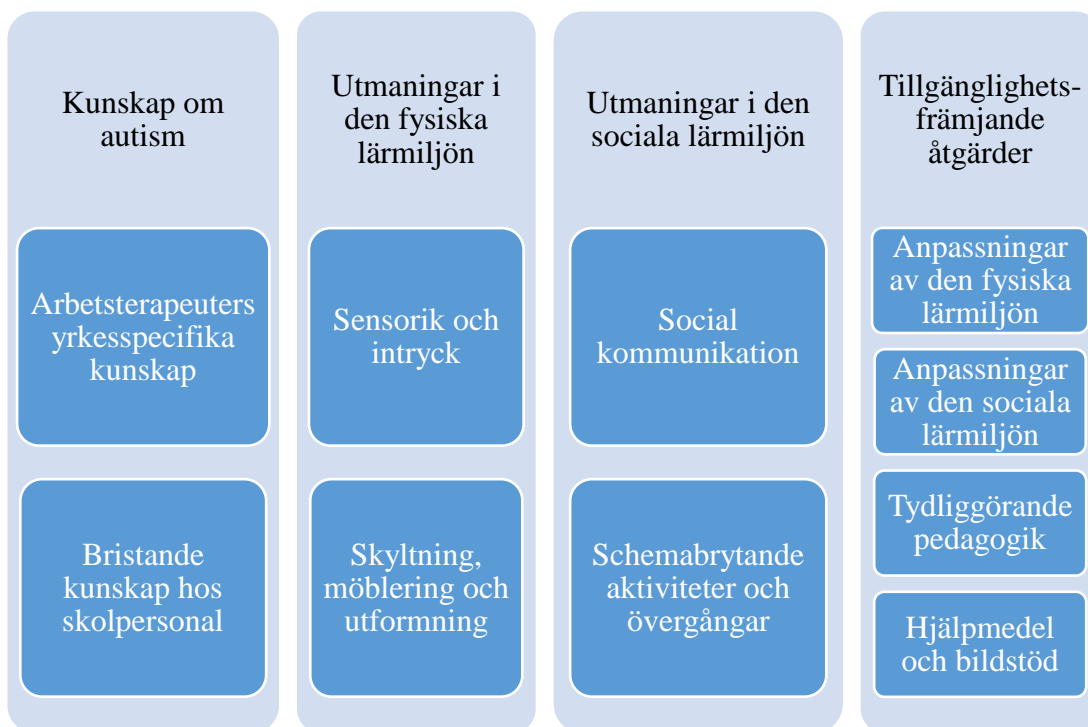
insamlad data att förvaras på lösenordskyddad USB. Efter avslutad studie kommer all insamlad data att raderas i enlighet med Patel & Davidsson (2019).

Resultat

Sammantaget visade resultatet på vikten av kunskap kring autism och de utmaningar som deltagarna erfarit kan uppstå i en lärmiljö. Det framkom även en rad förslag på möjliga åtgärder som arbetsterapeuter kan vidta för att skapa en mer tillgänglig lärmiljö. Dataanalysen resulterade fyra teman (Kunskap om autism, Utmaningar i den fysiska lärmiljön, Utmaningar i den sociala lärmiljön och Tillgänglighetsfrämjande åtgärder) och tio kategorier (se Figur 2). Varje tema redovisas nedan med ett stycke och kategorierna är markerade i stycket med fet kursiv text.

Figur 2

Översikt av resultatets indelning av teman och kategorier.

Kunskap om autism

Ett återkommande tema i intervjuerna handlade om vikten av kunskap om autism för att skapa en tillgänglig lärmiljö och att det finns en brist på kunskap hos många i skolpersonalen.

Deltagarna hade uppfattningen att *arbetsterapeuters yrkesspecifika kunskap* kan bidra till en tillgänglig lärmiljö för elever med autism i grundskola. Att sprida kunskap kring autism och hjärnans utveckling samt funktioner angavs som exempel där arbetsterapeuterna kan bidra, då arbetsterapeuters kunskap täcker bland annat kognition, sensorik, neurologi och psykologi. Vikten av att kartlägga elevernas behov lyftes av deltagarna och yrkeskompetensen sågs som ett bra komplement till specialpedagogernas bedömningar, då dessa ser främst till skolsituationen. Arbetsterapeuten har en helhetssyn där eleven ses som en individ med aktiviteter utanför skolan som även de ska fungera, med bibehållen energi och aktivitetsbalans enligt deltagarna. Med sina kartläggningar av elevens personliga resurser och miljöns utmaningar menar deltagarna att arbetsterapeuten kan sätta in individuella anpassningar utifrån elevens intressen och begåvningsnivå, men även höja standarden på tillgängligheten i miljön genom att göra anpassningar som stöttar alla barn, även de som saknar autismdiagnos. Deltagarna ser möjlighet att komplettera lärarnas pedagogiska arbete med såväl sin kunskap om autism, som sin kunskap kring barns hjärnors utveckling samt funktioner och inte minst kunskapen kring miljöns inverkan på inläring framhölls också som central. Kunskapen kring hur tidsuppfattningen kan skilja sig hos elever med autism jämfört med neurotypiska elever menade deltagarna att lärarna behöver lära sig mer om för att kunna stötta upp eleverna bättre. Öga-handkoordinationen och finmotoriken lyfts av deltagarna som en viktig del i inläringen kopplat till minne och deltagarna uttrycker att det ses som viktigt skriva med en penna då datorskrivande som anpassning inte gett det resultat som önskats.

Deltagare lyfte även vinster med att arbetsterapeuten finns på plats på skolan då det gör det mer lättillgängligt för eleverna att komma in och prata, vilket deltagarna ser som positivt för att eleverna tenderar känna sig mer lyssnade på av arbetsterapeuterna än till exempel av lärarna. Arbetsterapeutens kompetens kan bidra till ökad kunskap om elever med autism hos skolpersonal men än viktigare kan arbetsterapeuten bidra till en tillgänglig lärmiljö för fler elever, enligt deltagarna.

Enligt deltagarna är **bristande kunskap hos skolpersonal** kring autism påtaglig. Deltagarna lyfte att lärarna inte får någon utbildning kring bland annat autism, och hur det kan yttra sig hos elever, eller hur omgivningen och miljön påverkar inläringen, utan det är något lärarna får lära sig allteftersom de arbetar. Kring sensorisk påverkan menar deltagarna att kunskapen brister, intryck i form av visuella, ljud, textur, dofter och så vidare. Vilket kan bidra till en mindre tillgänglig lärmiljö enligt deltagarna. Att höja kompetensen hos lärare om barns hjärnor, utveckling, kognition och exekutiva funktioner ser deltagarna som viktigt, likväl som att slå hål på stereotyper kring hur personer med autism ska se ut eller agera. Deltagarna tar även upp skillnader i hur lärarna arbetar med olika sorters pedagogik beroende på ålder på eleverna och ämnet de undervisar i, medan eleverna med autism mår bra av att ha en röd tråd, till exempel i form av bildstöd och att detta då får följa med dem även upp i åldrarna. Detta är något lärarna behöver få mer enhetlig kunskap kring, enligt deltagarna.

Det lågaffektiva bemötandet som arbetssätt lyftes av deltagarna som positivt. Flerparten av skolorna de är i kontakt med har låtit skolpersonal gå utbildning i sådant bemötande, men deltagarna menar samtidigt att det brister i praktiken då personalen inte bemöter eleverna på detta sätt och det då läggs över på eleven om det blev fel. Det är upp till den vuxna att:

”Det [att ta ansvar] är ju otroligt viktigt när man träffar barn med autism tänker jag. Att man hela tiden tänker att barnen gör rätt om de kan, det är jag som har ansvaret. Det är jag som kan påverka situationen” (Deltagare 2).

Utmaningar i den fysiska lärmiljön

Ett påtagligt tema som kom fram i intervjuerna handlade om utmaningar i den fysiska lärmiljön. Det som framför allt togs upp handlade om sensorik och intryck, skyltning och möblering av salar och hur de används. Kring den fysiska lärmiljön nämndes också bristen på resurser i form av ekonomi, lokaler, personal och kunskap som det som är svårast att förhålla sig till, då politiska beslut och ekonomin styr deras handlingsutrymme. Byggnadernas utformning i form av stomme är vad den är, menade deltagarna, och det man kan anpassa styrs till viss del av detta. Vidare lyfte deltagarna behovet av att involvera arbetsterapeuter redan i tidigt skede av nybyggnation av skola för att bidra till att den fysiska miljöns utformning ökar tillgängligheten hos alla elever.

Deltagarna menade att *sensorik och intryck* är mycket viktiga för elever med autism vilket gör miljön otillgänglig om man är intryckskänslig, och att anpassa hur byggnaden är byggd är inte alltid möjligt. *”Och även fysiska miljöer är ju miljöer med mycket intryck”* (Deltagare 3). Vidare lyfter deltagarna att elever med autism inte har samma sensorik, inte heller samma interna signaler som hunger eller toabehov. Deltagarna nämnde att det i en lärmiljö kan rymmas många intryck, de visuella med allt från färgval på väggar, dekorationer, blinkande lysrör, klasskamraters kläder och rörelser med mera. Ljudintryck i form av ventilationen, närliggande rum, tangentknappande, skrivande, ljud från klasskamrater, elementen med mera. I matsalen ryms ännu fler dofter, ljud och texturer av mat som ska tolkas. Eleverna med autism kan vara känsliga för doft, konsistens, textur och smak, samt kan behöva äta enskilt. Enligt deltagarna blir för mycket intryck svårt att sortera och ett flertal av eleverna med autism lyckas hålla ihop hela skoldagen genom att maskera sina utmaningar menar deltagarna, men att eleverna kraschar när de kommer hem på grund av energidränningen som blir under skoldagen.

”Jag har ju ganska många barn som de får att fungera exemplariskt i skolan, inga problem, men de är ju orkar ju ingenting mer sen på hela dagen och hela helgen och det tycker inte jag är en fungerande skolgång. Nej, men det tycker ju lärarna” (Deltagare 4).

Deltagarna lyfte skillnader inom autismspektrat och de så kallade högpresterande eleverna med autism som maskerar *”Ja ja alltså väldigt många framför allt tjejer så ser vi ju ofta som maskerar väldigt mycket hemma eller på skolan så de går ju dit så de gör det de ska, men det är helt slut sen liksom”* (Deltagare 6).

Deltagarna upplevde att alla elever har ett behov av återhämtning, men att eleverna med autism har ett större behov då dessa individer har olika svårigheter av de utmaningar som kan ske av autism samt de sensoriska intryck de utsätts för dagligen.

”Vilrummet har också fått komma tillbaka. Det har vi varit utan i 2 år, för det har varit arkivskåp som bara trycktes in där. Fick vi en ny rektor som kom och slängde ut alltihopa och

det finns ett schema utanpå där man kan skriva upp sig. Man är där och vilar.” (Deltagare 1).

Ytterligare en viktig aspekt som deltagare lyfter är att elever med autism kan ha svårt att äta frukost och att det finns en cafeteria med möjlighet att fylla på energi i form av mat gör stor skillnad för elevernas ork under dagen. Detta är nu möjligt för elever med autism att ta del av, tack vare renoveringen av cafeterian menar deltagaren.

Skyltning, möblering och utformning var också ett återkommande ämne i intervjuerna.

Deltagarna lyfter svårighet att hitta om det saknas skyltning till salarna eller bristande logik i hur salarna numrerats, samt vad som finns bakom dörren. *”Ta dig uppåt eller neråt till någonting som inte syns. Tror jag är svårast.” (Deltagare 1).*

De praktiska ämnena har en hög frånvaro, vilket kan bero på långt avstånd och att det saknas uppmärkning kring vart du ska, något som enligt deltagarna beror på att miljön inte är anpassad så att eleverna vet vad de ska börja göra.

Hur salar används är avgörande för hur tillgänglig den fysiska lärmiljön blir.

”Det är dels den fysiska miljön att man tänker på möbleringen i klassrummen.

Att man har möbler som är bra, ergonomi. Och möjlighet att sitta i olika rum, att man kan få sitta i eget rum eller. Att man kan. Sitta i en liten grupp att man. Att man har möjlighet att gå ut och röra på sig. Eller vara för sig själv en stund, ta pauser.” (Deltagare 4).

Hemklassrum tycks vara att föredra enligt deltagarna, då ett hemklassrum kan bidra till att skapa en trygghet hos elever med autism, då de kan bibehålla sina strategier med var de ska sitta för att minska till exempel ljudintryck, kan hitta sina saker lättare och behöver inte lägga energi på förändring av fysisk miljö.

Klassrum kan likväl vara en utmaning då:

”det är rörigt och att det är hög ljudnivå att det ekar i klassrummet, till exempel om det är dålig ljudisolering eller vad det är för ljuddämpning. Det kan vara dålig isolering gentemot korridoren att det låter mycket där, så det blir störd av det.” (Deltagare 6).

Korridorer är också svåra att anpassa då det finns olika behov, som att springa av sig eller vila, och det är en miljö som lätt blir stimmig enligt deltagarna.

I takt med att eleverna blir äldre ser deltagarna att övergången till ämnesklassrum ökar och tiden i hemklassrummen minskar i takt med det. Deltagarna nämner att möjligheten att dela in klassen i mindre grupper har försvårats då grupprummen inte får användas utan att en personal är med eleverna där. Detta menade deltagarna försvårade dels för läraren men främst för de elever som har behov av att vara i ett mindre sammanhang eller ensamma för att koncentrera sig. Deltagarna nämnde att det uppstår utmaning vid till exempel kapprummet då

”Den gemensamma nämnaren är att många behöver vara på en liten yta samtidigt för att det ska gå att utföra det. För jag vet det inte behöver vara så, men det är ju så” (Deltagare 4).

Möblering i salarna, alltså hur man placerar bord och stolar i en sal varierar enligt deltagarna utifrån vad läraren anser fungera. *”Många har också alltså den traditionella pedagogiken att man står framme och lär ut, funkas ju inte på alla.” (Deltagare 4).* En del lärare föredrar katederundervisning medan andra placerar borden som i små öar.

Utmaningar i den sociala lärmiljön

Ett tydligt tema som kom fram i intervjuerna gällde utmaningar i den sociala lärmiljön. Deltagarna talade om sina erfarenheter av att elever med autism har utmaningar gällande social kommunikation samt schemabrytande aktiviteter och övergångar.

Utmaningarna för elever med autism i skolmiljön handlade enligt deltagarna ofta om **social kommunikation**. Kombinationen autism och ADHD är vanlig men leder till att eleven vill vara mer social än den orkar, menade deltagarna. Eleven med autism blir även ofta missförstådd då denne inte kan uttrycka sig i press eller stress, utan kanske säger det hemma senare i stället, vilket resulterar i att läraren tar ofta parti med den andra eleven. Då autism är ett spektrum menar deltagarna att det är stor skillnad på elevens behov av stöd och hur detta kan visa sig.

”Har du en lindrig högfungerande autism som liksom då kan det till och med vara att det inte visar sig alltså. Det visar sig, men man kanske inte får diagnosen förrän du är liksom 10, 12 ibland ännu äldre upp sen är där de som får diagnos i vuxen ålder också så klart.”

(Deltagare 6).

Vid sociala aktiviteter, kommunikation och beteende kan eleven med autism vara i behov av mer stöd än jämgamla neurotypiska barn.

”Många gånger så har man inte tid att visa och instruera och vara tydlig kring de sociala situationerna. Det finns ingen de kan ta sig den här tiden” (Deltagare 2).

Elever med autism kan ha behov av att få förklarat för sig vad som kan förväntas i olika situationer. Personalen har enligt deltagarna inte tid eller den kunskap som behövs för att stötta barnen individuellt i de sociala situationerna. De sociala utmaningarna som många av eleverna med autism har skulle enligt deltagarna kunna underlättas med att en arbetsterapeut fanns på plats på skolan samt ökad kunskap. Detta enligt en deltagare då arbetsterapeuten med sin kompetens om terapeutisk allians kan bli en vuxen dit eleven kan få känna sig lyssnad på och därmed få hjälp av att träna på de sociala situationerna. Risken att en elev blir så kallad hemmasittare, elev med lång ofrivillig frånvaro, tycks öka då deras behov inte blir lyssnade på.

”Anpassa mer så eller elever som inte vågar, ja, de blir hemmasittare för de vågar inte gå på gymnastik eller idrott och de tycker att det är kanske en läskig miljö, ångest och oro, och... Ja och de blir hemmasittare på grund av något litet som vi ofta arbetsterapeuter kan komma in och korrigera.” (Deltagare 5).

Deltagarna lyfter även att de eleverna med särbegåvning kan tröttna och därmed inte finna mening med att närvara i skolan när deras förmåga inte matchar aktivitetens utmaning. Här kan en arbetsterapeut, enligt deltagarna, återigen med sina kartläggningar lyssna in vad eleven behöver och tillsammans med eleven komma fram till vilka strategier som kan fungera. En av deltagarna lyfte ett exempel om en elev som under lunchen hade sin återhämtning i sin bil. Men när elevens bil gick sönder försvann elevens strategi och därmed visste inte eleven vad den tiden skulle fyllas ut med. Det blev då så övermäktigt att eleven i fråga stannade hemma i

stället för att gå till skolan, detta menar deltagaren att en arbetsterapeut hade kunnat kartlägga tidigare om denne varit på plats på skolan.

Den ostrukturerade fria tiden är många gånger svår att anpassa, men den är samtidigt en stor utmaning för många av eleverna med autism. Vad förväntas man göra och med vem.

”Jätteångestladdat om man känner att man vill vara med men får inte vara med och framför allt ostrukturerade rasttillfällen där man inte riktigt vet vad man ska göra” (Deltagare 6).

En svår situation att anpassa gällande den sociala miljön lyfter en av deltagarna ovissheten på morgonen när eleven inte har någon personal som möter upp och ger stöd i vad som förväntas av eleven i den miljön.

”Att där kommer det mer naturligt för de lärarna att jobba med tydlighet och tillgänglighet. Jag upplever inte att det är samma svårigheter där som när du kommer upp på högstadiet” (Deltagare 1).

Då de äldre eleverna mer hänger och pratar ställs det större krav på kommunikation, enligt deltagarna, och att läsa av de sociala reglerna är många gånger svårt för elever med autism.

Schemabrytande aktiviteter och övergångar som att bryta eller byta en aktivitet kan många gånger vara en utmaning för elever med autism enligt deltagarna. Ofta har eleven till exempel precis kommit i gång med sin uppgift när det är dags att plocka undan och ta fram nästa uppgift. Startsträckan blir längre då inte information ges till eleven på ett sätt som eleven behöver menar deltagarna, utan merparten av energin går åt till att ta till sig instruktionerna, komma på vad som krävs av eleven i uppgiften, vilka saker som behövs och sen igångsättandet av själva uppgiften för att sedan bryta av igen. Nya aktiviteter som avviker från rutinerna kan enligt deltagarna även de nämnas som utmanande för elever med autism. Deltagarna påpekar att övergångar mellan olika aktiviteter kan vara svåra för elever med autism och det gäller att starta i gång en uppgift, likväl som att avbryta den. Att ta sig från ett klassrum till ett annat kan vara utmanande för elever med autism menar deltagarna, då det kan vara svårt att mentalisera en bild blir det svårt att se någonting framför sig som inte är konkret synlig för tillfället, det blir som en tröskel att sig över om än det inte är en fysisk tröskel. Det

kan även handla om övergång hemifrån till skolan, särskilt om miljön inte är tillgänglig för eleven utifrån anpassningar, att man inte kommer "över tröskeln hemifrån för att det är så hemskt att komma in på tröskeln över in i klassrummet eller in i skolkorridoren" (Deltagare 5).

Tillgänglighetsfrämjande åtgärder

Under intervjuerna lyfte deltagarna ett flertal åtgärder och anpassningar av lärmiljön som kan underlätta utmaningarna som elever med autism kan uppleva. De är här i huvudsak indelade i den fysiska lärmiljön och den sociala lärmiljön. Det framkom dock även en del mer generella resonemang.

"Man kan tänka sig som en triangel där man där man tittar på liksom ledning och stimulans som basen i vad av liksom skolan ska göra för anpassningar och då är det inom det som handlar om att göra generella anpassningar och göra en lärmiljö tillgänglig för alla, så att det är liksom ju mer vi går in. Liksom höjer nivån på de allmänna anpassningarna, NPF-säkra liksom skolmiljön och anpassar för oss. Så behöver man göra mindre av de här enskilda åtgärdande, för då kommer fler och fler klara sig för det som alla får så att säga" (Deltagare 2).

Samtliga deltagare lyfte att om man breddar basen med anpassningar genom att göra tydliga scheman, stöd och få en röd tråd i alla ytor på skolan blir övergångarna lättare, mellan ämnen och årskurser, och deltagarna menar att då blir det tillgängliggörande av lärmiljöerna på gruppnivå och fler individer gynnas automatiskt.

Anpassningar är en stor del av vad en arbetsterapeut kan bidra med för att göra lärmiljön mer tillgänglig. Som svar på hur en arbetsterapeut kan bidra till att göra lärmiljön mer tillgänglig och då även de svåraste miljöerna och situationerna kom deltagarna med flera förslag på vad de själva gjort eller skulle vilja göra. En grund för förslagen är att kartlägga vad som påverkar en elevs förmågor, för att upptäcka vad som blir utmanande för den eleven samt hur man kan anpassa detta för en hel grupp.

Bland *anpassningar av den fysiska lärmiljön* som togs upp nämndes matsalen som en svår miljö att anpassa ur hänsyn till intryck förutom rummets fysiska utformning och placering-

Avseende matsalen görs idag enligt deltagarna anpassningar som att äta tidigare, eller äta i annat rum ensam eller eventuellt med en kompis. Alla elever klarar inte av att äta i skolan. På anpassad skola har man anpassat genom att maten hämtas för att ätas i undervisningslokalerna för att på så sätt slippa det stora sammanhanget. För att förbättra matsalen och göra den anpassad för fler elever utan att använda individanpassningar i samma utsträckning menar deltagarna att:

”Man skulle behöva från början bygga den så att det går att göra flera rum att det inte bara är ett enda stort. Det är oftast är det ju som ett enda stort rum som du ser massa möbler. Sen tänker jag alltså anpassa möblerna så att det inte låter om de hela tiden.” (Deltagare 4).

Flera deltagare talade om att tillgängligheten i den fysiska miljön kan ökas genom att minska mängden sinnesintryck. Deltagarna nämner en krock som ofta uppstår mellan lärarnas vilja att sätta upp pedagogisk information på väggarna i klassrummen och de eleverna som har utmaning i att sortera visuella intryck riskerar att dräneras på energi och en del i att tillgängliggöra för den stora gruppen är att skala ner på intrycken. En åtgärd kan då enligt deltagarna vara att flytta på de kreativa alstren så att de som vill se dem kan gå dit och titta men att de som behöver färre intryck inte behöver mötas av det om de inte vill.

Gällande intryck lyfte en av deltagarna att de fått måla om cafeteria i mer jordnära toner och på sätt skapat ett lugnare rum dit fler av eleverna drar sig undan för att hänga.

”Liksom med lugnande textilier och som med kuddar och så i den mån det går som är brandsäkert men ändå i dämpade material eller liksom dämpade färger.

Och det har varit väldigt uppskattat att av eleverna att de har de vill hänga med i cafeteria. Det finns små liksom ö-bord och allt är inte bara i utan man kan faktiskt sitta där. Ta det lugnt, upplever jag det som.” (Deltagare 1).

Idrottslektioner är även det en svår miljö att anpassa, flertal av deltagarna nämner att när kravet att duscha eller byta om tas bort så ökar antalet deltagande elever. Att lärare som har praktiska ämnen inte har samma erfarenhet av att strukturera upp sina lektioner på ett för

eleven tydligt sätt tror deltagarna bidrar till att det är en av de lektioner som eleverna själva tar upp som svår. Vidare nämner deltagare att många av eleverna med autism kan reagera starkare på en sträng lärare, eller en lärare som höjer rösten och ta detta som att läraren riktar sig åt eleven i fråga och inte någon annan eller hela klassen. På en skola har de anpassat med ett headset kopplat till högtalarsystem för att på så sätt slippa höja rösten, utan kan då fortsatt låta glada. Elever med autism har många gånger problem med grovmotoriken och behöver då tänka på hur rörelserna ska utföras samtidigt som de ska utföra sporten, deltagarna lyfter skillnader i elevernas intresse i idrottsaktiviteter som en bidragande faktor att en del elever med autism inte har samma utmaningar *”för de är motoriska, de älskar idrott och så. Medans då vi har de andra som tycker det är jättehemskt och jobbigt”* (Deltagare 2).

Att inte behöva byta om på idrotten eller duscha efteråt ökade antalet närvarande elever, det viktigaste är, enligt deltagarna, att eleverna rör på sig. För att idrottsläraren ska kunna överrösta eleverna i en stor sal utan att höja rösten, vilket enligt deltagarna kan göra att elever med autism uppfattar lärarens röst som arg och då tar det personligt, kan läraren använda ett headset som *”med högtalarsystem så att man har rösten, men det kan låta som en glad röst i stället, peppig röst liksom även om det hörs”* (Deltagare 2) trots de andra ljuden i salen.

Deltagarna lyfte även utmaningar i anpassning i form av att kunna dämpa sensoriska intryck, främst gällande ljuden på musiken.

”Musiken kan man ju anpassa genom att man har hörlurar och digitaliserar instrumenten på något sätt så att man kan liksom anpassa mycket ljud man får in och det är ljud som stör dig till exempel” (Deltagare 6).

Anpassningar av den sociala lärmiljön som togs upp av deltagarna handlade bland annat om att personalens bemötande påverkar elevernas lärmiljö, och de lyfter vikten av att det är inte bara att säga nej, att man inte får. Utan att faktiskt erbjuda aktiviteter för att göra av med energin för att hjälpa eleverna att hitta strategier att självreglera och blir därmed en anpassning av den sociala miljön.

Ett annat förslag som tas upp är att ta bort kravet på läxor. Deltagarna lyfter att betygsriterierna i skolan idag ställer höga krav på förmågor som analys, planering, val och

att se samband för att få ihop delar till en helhet. Vilket är krav som ställer höga krav på de exekutiva funktionerna, som vid autism är en utmaning i sig.

Gällande läxor sa en deltagare *”att man kraschar hemma liksom att man inte har ork och så här, jag vet att det är vissa skolor som också är så, här. På tal om vad de gör för anpassningar, att ta bort läxorna till att. Och det har man ju märkt har ju varit väldigt positiv effekt” (Deltagare 6)*. Att ta bort kravet på läxor kan ge eleverna en möjlighet att landa och ladda batterierna när de kommer hem, menar deltagarna. Framför allt de elever som maskerar och sköter skolan till synes exemplariskt men sedan kraschar när de kommer hem kan gynnas av detta.

Anpassning av rasterna diskuterades också och det framkom att deltagarna upplevde att det är svårare att anpassa rasterna för de äldre eleverna där det är mer att prata med varandra som är rastaktivitet än i de yngre åldrarna där en rastaktivitet oftare består av lek eller sport. Att ge verktyg till de elever som vill ha dem är enligt deltagarna fortfarande en utmaning. Att kunna liksom vara social, leka och det är inte jättemycket det som skolan lägger tid på. Utemiljöerna är enligt deltagarna en av miljöerna som är svårast att göra tillgängliga, då det vistas många människor där även utanför skolans öppettider och saker i den fysiska lärmiljön kan förstöras av andra.

För att göra rastmiljön mer tillgänglig för eleverna vill deltagarna kunna visa *”tydligt hur länge rasten håller på, finnas. Alltså, jag skulle vilja ha typ en stor timetimer på varje skolgård. Så att barnen kan se. Och sen kanske lite aktivitetsmattor eller något liknande att man kan välja aktiviteter från en karta på något sätt” (Deltagare 4)*.

Möjligheten att ha en punkt dit de som inte vet vad de ska göra kan gå, med alternativ på aktiviteter ser deltagarna som en möjlig anpassning som gynnar flertalet elever, då det nu är elevens eget ansvar att hitta på något. Deltagare säger att rasterna kan vara ganska lätta att strukturera upp om de bara hade haft resurserna. En deltagare pekar på en lösning de hittat:

”Där vi har ju på vår skola styrda rastaktiviteter på alla raster som man kan välja och. Tydligt rastschema där vilken personal det är var och vad man kan välja mellan kunna, vi har

en rastbod med bildstöd där man kan välja vad man kan låna. Så att vi har ja vi har ett väldigt bra rastsystem” (Deltagare 2).

Tydliggörande pedagogik med de sju frågorna, *vad, när, hur, varför, vem, hur länge och sen* [frågornas syfte är att vara en hjälp att förbereda eleverna på vad som ska hända, när det ska hända, hur det kommer hända, varför det ska hända, med vem det ska hända, hur länge det ska hända och vad som ska hända därefter.] i fokus när eleven får information, instruktioner och planering anser deltagarna vara av stor vikt.

”Det är ju det som är ostrukturerat som jag skulle väl generellt vilja säga är värst” (Deltagare 6).

Att schemabrytande aktiviteter och övergångar kan vara hjälpta av användande av de sju frågorna, är något som deltagarna tar upp som en bra grundtanke i bemötande av elever med autism.

”Otydligt vad det är som förväntas av en i olika situationer, ibland hur man ska gå från hur man ska göra en sak och byta arbetsuppgift. Just de här övergångarna och att ju fler övergångar under dagen desto mer utmattad blir ju en person som tycker det är jobbigt liksom” (Deltagare 2).

Dessa frågor kan enligt deltagarna underlätta de krav som ställs på eleven att tolka och analysera information, att hålla intryck och information i huvudet samtidigt. Enligt deltagarna blir det svårt när eleverna inte vet vad de ska göra eller hur de kommer i gång, otydligheten i den sociala miljön blir en utmaning. Något annat som kom upp flera gånger under intervjuerna var att den sociala miljön påverkas av kompetensen hos skolpersonalen samt personalresurser. Det som poängteras av deltagarna är kunskapsbristen gällande autism hos bland annat lärarna, vilket kan bidra till en mindre tillgänglig lärmiljö. Vissa skolor känner av tempen på barnen och anpassar aktiviteten därefter.

”För barnen behöver mycket tid på sig i övergångar. Det kan man konstatera att det är liksom. Det går inte att stressa barn i övergångar. De behöver sin tid” (Deltagare 2).

Deltagarna lyfter tankar att som att ha ett vuxenstöd som följer med från hemklassrum till de andra ämnessalarna på lågstadiet, men att när stödet luckras upp i takt med åldern och kraven stiger så blir det svårt för de elever med autism som fortsatt hade varit hjälpta av vuxenstöd vid övergångarna.

”Övergångar mellan olika saker när man skulle, kanske gå till idrottssalen eller man ska alltså ha förflyttningarna. Ha koll på tiden. Matsalsmiljö, idrottssal där det blir mycket liksom stim, stimulans av liksom vad som perceptionen utmanas, kan man säga. Det är miljöer som ofta kan vara jobbiga eller miljöer som kräver mycket social förmåga” (Deltagare 2).

Hjälpmedel och bildstöd är en form av åtgärd som arbetsterapeuter kan bidra med, för att tillgängliggöra lärmiljön. Bildstöd togs upp av deltagarna som ett exempel för att tydliggöra vad som förväntas i den specifika miljön. Det kan handla om schema, information, planering, instruktioner, samtalsstöd och mycket mer. Deltagarna menar på att de:

”pushar på att man fortsätter att använda bildstöd upp i åldrarna eller mycket att man visuellt visar tydligt och det gör ju skolorna. Men vi måste ju ofta pusha att det verkligen sker för de barnen som verkligen behöver det, men samtidigt pusha för att de ska göra det i alla klasser så att det vissa klasser gör det. Vissa lektioner gör det vissa lärare gör det jättemycket vissa skolor gör det. Så det är ju det som är problemet att det är så ojämnt och att det är så olika kunskaper” (Deltagare 5).

Det uttrycktes av deltagarna vara önskvärt att det blir mer homogent bildstödsanvändande på skolorna och ännu tydligare vilken sorts bilder som ska användas samt hur och var för att öka tillgängligheten ännu mer genom att skapa en röd tråd.

” För att det du lär dig i bildstöd som liten att du ska få med dig det upp, även om du utvecklas och stärker dina förmågor så ska det ändå få finnas kvar som stöd” (Deltagare 1).

Deltagarna menade att då blir denna röda tråd ett självklart stöd för de som behöver det, utan att det för den sakens skull pekar ut att någon specifik individ har det behovet. Men bildstödet

används idag enligt deltagarna olika utifrån individ och lärarens tycke. Tanken hos deltagarna är att det ska bli mer homogent och att eleverna ska få med sig det bildstöd som de lär sig som liten upp i åldrarna som stöd även om de utvecklar sina förmågor och strategier. Flertalet av lärarna har på ett eller annat sätt skrivit upp schemat på tavlan för tydlighet. Bildstöd och tidshjälpmiddel används i aktiviteter och i aktivitetsbyten för att förbereda eleven vad som händer nu, hur länge och vad som kommer sen, något som enligt deltagarna är hjälpmedel som ofta används och även tillsammans med varandra.

”Konkreta är ju att hjälpa till med att förskriva hjälpmedel som kan vara hjälpsamma som bolldynor och det som det som görs idag av arbetsterapeuter är ju bara enkla åtgärder som även en del skolor har tagit till sig. Det är ju bolldynor och skärmar och hörselkåpor och tekniska hjälpmedel som att de använder timer och timstockar och tidshjälpmiddel”
(Deltagare 5).

Tidigare har det, enligt deltagarna, förespråkats att använda datorn som hjälpmedel vid svårighet att skriva men enligt deltagare har detta haft motsatt effekt och nya rön visar på vikten av att skriva med penna, inte minst för att öga-handkoordinationen har påverkan på minne och inläring.

Deltagarna berättar att flera skolor har köpt in hjälpmedel som hörselkåpor, fidgettoys och timstockar. Dessa har placerats i klassrummen och kan användas av alla elever.

”Då finns det ju helt enkelt en tidspress, en tidsbrist hos läraren att hinna göra någon anpassning som det här barnet kanske skulle behöva i den bästa av världar, liksom, det blir inte genom, liksom hinner inte genomföra det på grund av att man inte hinner. Det är där det kommer in att vi måste liksom höja det för alla så att det liksom blir standard för alla i stället för att läraren ska göra individuella lösningar” (Deltagare 2).

Genom en bredare bas av anpassningar på gruppnivå menar deltagarna att mängden individanpassningar kan minskas och samtidigt göra lärmiljön tillgänglig för fler.

Diskussion

Resultatdiskussion

I resultatet lyfts att arbetsterapeutisk kunskap är ett bra komplement till skolpersonalens kunskap. Särskilt då arbetsterapeuter ser eleven utifrån ett helhetsperspektiv där hela dagen ska fungera, och inte bara skolan. Med hjälp av kartläggningar kan arbetsterapeuten nå fram till eleven och se dennes behov och därmed ökar sannolikheten att valda anpassningar verkligen hjälper. Resultatet av studien påvisar fyra teman som alla har en gemensam röd tråd, att arbetsterapeuter med sin yrkeskompetens kan bidra till en mer tillgänglig lärmiljö för elever med autism i grundskolan. Med en bredare bas av anpassningar minskar behovet av individanpassningar och lärarna kan fokusera på sin pedagogiska roll. I resultatet nämner deltagarna ledning och stimulans, något som alla elever har rätt till för att utvecklas så långt som möjligt och om detta inte är tillräckligt stöd ges extra anpassningar eller särskilt stöd (Skolverket, 2023).

Kunskap om autism är ett tema som återkommer som en röd tråd i deltagarnas intervjuer. Detta genom att belysa kunskapsbrister hos skolpersonal och lyfta arbetsterapeutisk kunskap, kring hur den sociala miljön och fysiska miljön påverkar aktivitetsutförandet, vilket går i linje med hur MOHO definierar delaktighet (Kielhofner, 2012). Elevens aktivitetsutförande, vanor och roller påverkar delaktigheten men även miljön. Såväl den sociala som fysiska miljön påverkar elevens upplevelse av delaktighet. Vid känsla av delaktighet ökar tillgängligheten av lärmiljön för elever med autism i grundskolan. Bristen på kunskap kring anpassningar för att tillgängliggöra lärmiljön för elever med autism i grundskolan lyfts av deltagarna i form av att lärarna inte får lära sig om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar i sin utbildning utan först när de är yrkesverksamma. Lärarna och specialpedagogerna har främst den pedagogiska lärmiljön i fokus medan den sociala och fysiska miljön är miljöer där arbetsterapeutens kompetens kommer väl till användning. Enligt Sveriges Arbetsterapeuter i samarbete med Bönner & Gustafsson Häll (2022) kan arbetsterapeutens kompetens komplettera elevhälsan för att främja en tillgänglig lärmiljö för elever. En central del i resultatet är autismutmaningar i skolan då dessa ligger till grund för hur lärmiljön ska anpassas för att bli tillgänglig för elever med autism i grundskolan. Skolan ställer krav på eleverna som kan vara högre än elevens förmåga, särskilt i förhållande till utmaningar kring planering, analysera och bilda en helhet utifrån detaljer. De oskrivna sociala koderna behöver ofta läras in för elever med

autism för att de sociala kontakterna ska fungera likt hur det fungerar för neurotypiska elever (American Psychiatric Association, 2014).

Genom arbetsterapeutiska kartläggningar av elevens utmaningar och behov kan arbetsterapeuten främja en tillgänglig lärmiljö såväl fysiskt som socialt.

Resultatet visar också att intryckshantering i den fysiska lärmiljön kan kräva mycket av elever med autism och leda till energidränning. Med sin kunskap om hur person, aktivitet och miljö (Brown, 2019) kan arbetsterapeuter bidra till en tillgänglig lärmiljö för elever med autism i grundskolan. Då elever med autism många gånger har hypo-/hyperreaktivitet för sensoriska intryck kan arbetsterapeut med kunskap om sensory integration bidra till att göra lärmiljön mer tillgänglig. De sensoriska intrycken handlar om såväl de taktila, auditiva, visuella, proprioceptiva och vestibulära, detta innebär interna intryck såväl som externa sinnesintryck (Schaaf, et al., 2010). Med denna kunskap kan arbetsterapeuten med sina kartläggningar anpassa miljön och även påverka mängden intryck som möter eleverna vilket framkommer i resultatet, där deltagarna belyser hur de sensoriska intrycken påverkar huruvida lärmiljön blir tillgänglig eller inte för elever med autism. Sensory integration är en intervention som används av arbetsterapeuter för individer med autism eller andra sensoriska processsvårigheter (Randell et al., 2022). I sin RCT-studie kom Randell et al. (2022) fram till att även om sensory integration visade förbättring hos eleverna med autism och sensoriska svårigheter så var det inte märkbart bättre än den traditionella vården. Randell et al. (2022) resultat utesluter inte att elever med autism och sensoriska svårigheter kan vara hjälpta av att lärmiljön är anpassad med färre intryck oavsett sensory integration eller ej. Vilket går i enlighet med vad denna studies deltagare lyfter i resultatet gällande sensorikens påverkan i form av lärmiljön.

För att göra den fysiska lärmiljön mer tillgänglig lyfter deltagarna utformningen och möbleringen såväl som användandet av salar. Dessa salar är gjorda för att bedriva undervisning av teoretiska och praktiska ämnen. Även salar för vila, matsal, skolgård men även föremål i form av hjälpmedel lyfts i resultatet, vilka alla ryms i MOHOs definition av fysisk miljö (Kielhofner, 2008). Anpassningar av den befintliga fysiska miljön i form av färger, intryckssanering är saker som deltagarna menar kan göra lärmiljön i grundskolan mer tillgänglig. Med sin kunskap och kartläggningar kan en arbetsterapeut komma med förslag på hjälpmedel för att tillgängliggöra miljön för elever med autism. Detta kan vara att med

skärmar minska de visuella intrycken i till exempelvis ett klassrum. Eller att med hjälp av att nyttja grupprum eller mindre rum göra sammanhanget mindre och på så sätt öka elevens möjlighet att delta i aktiviteten. Även skyltar till de olika salarna och vad de används till lyfts som en bra anpassning för att tydliggöra den fysiska miljön, skyltarna kan med fördel förse med bildstöd för att öka tillgängligheten ytterligare. Att använda sig av ett homogent bildstöd genom hela grundskolan ökar tillgängligheten för elever med autism, och att då låta bildstödet finnas kvar upp i åldrarna är enligt studiens deltagare viktigt. Bildstöd är en Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK) som används vid kommunikation men även som kognitivt stöd vid schema (Specialpedagogiska Skolmyndigheten, 2023b)

Genom att göra anpassningarna homogena ökar tydligheten vilket breddar basen inom ledning och stimulans och därmed tillgängligheten för fler elever.

Resultaten gällande den sociala lärmiljön belyser hur elever med autism har behov av att skolpersonalen har kunskap kring autism, och bemötande, för att göra den sociala miljön mer tillgänglig. Enligt MOHO innebär den sociala miljön bland annat de sociala rummen som blir i mötet med andra (Kielhofner, 2012). I resultatet lyfts att även interaktionen med övriga elever och den ostrukturerade tiden många gånger ger en utmaning för eleverna med autism, något som är förväntat utifrån diagnoskriterierna för autism (American Psychiatric Association, 2014). Tidigare forskning (Challita et al., 2018) visar att arbetsterapeutiska interventioner kan bidra till nya strategier för sociala färdigheter genom att eleven tränar upp sin problemlösningsförmåga genom att lära sig känna igen uttryck hos den andra individen och sedan samla in och hantera informationen utifrån den sociala interaktionen. Studien visade att detta kunde förbättra elevernas sociala delaktighet. De sociala färdigheterna skulle sedan kunna användas för att främja tillgängligheten i den sociala miljön avseende interaktion med övriga elever och på så sätt öka delaktigheten för eleven. En ytterligare tidigare studie vars syfte var att öka elevens förmåga i social kommunikation och självreglering gjordes av Nowell et al. (2019) och som i sin intervention kombinerade strukturerad TEACCHing och Social thinking genomfördes med hjälp av assisterande föräldrar. De 17 deltagande eleverna var samtliga diagnostiserade med autism och gick i första och andra årskursen. Studiens resultat visade på ökad kommunikation och självreglering efter att eleverna med autism och föräldrarna genomfört interventionen. Utifrån föräldrarnas rapport om hur interventionen fungerade är studiens intervention socialt validerad enligt författarna Nowell, et al. (2019).

Att få känna sig delaktig höjer känslan av samhörighet och gör den sociala lärmiljön mer tillgänglig, vilket är något som arbetsterapeuter kan bidra med genom att hjälpa eleverna med att öka sin sociala interaktion utifrån klassrummets fysiska miljö (Wilburn et al., 2019). Den sociala miljön innefattar i resultatet även deltagarnas upplevelser av hur lärare och skolpersonal bemöter elever med autism. Bland annat nämns vikten av att ansvaret i bristande kommunikation ligger på den vuxna och inte barnet, samt att många skolor låtit sin personal ta del av utbildning gällande lågaffektivt bemötande. Detta är ett arbetssätt som tagits fram för att underlätta i möte med något som kan kallas för problemskapande beteende och grundas bland annat i affektteori, att känslor smittar (Bo Hejlskov, 2021). Detta arbetssätt syftar att förändra beteendet hos skolpersonalen för att på så sätt kunna hantera det problemskapande beteendet hos eleven, vilket Hejlskov (2021) menar tar tid hos personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Deltagarna i denna studie lyfter att lågaffektivt bemötande är bra, men att skolpersonal behöver lära sig att använda det och ta ansvaret.

Rasterna är en del av den sociala miljön där fokus på den sociala kommunikationen ökar i takt med att eleven blir äldre, något som deltagarna uppmärksammar och menar att rastaktiviteterna kan underlättas genom att styras upp.

Schemabrytande aktiviteter och övergångar kan bidra till utmaningar, särskilt då elever med autism kan uppskatta rutiner för att öka förutsägbarheten av vad som komma skall, enligt deltagarna är schemabrytande aktiviteter svårt för eleverna (Kielhofner, 2008).

Denna situationsbundna dimension kan användas för att öka tydligheten i vad som förväntas av eleven i de olika situationerna, och därmed öka tillgängligheten i lärmiljön. Medan den ekonomiska och politiska miljön beskrivs i resultatet av att bristande resurser, som personal och ekonomi är hindrande för att göra lärmiljön tillgänglig (Kielhofner, 2008).

Metoddiskussion

Resultatets trovärdighet utgörs enligt Lundman & Hällgren Graneheim (2017) av tillförlitlighet, giltighet, delaktighet och överförbarhet. Dessa begrepp kommer tas upp under metoddiskussionen.

Med syftet att undersöka hur arbetsterapeuter kan bidra till att göra lärmiljön tillgänglig för elever med autism i grundskolan var en kvalitativ metod lämplig. Den valda metoden i form

av semistrukturerade intervjuer bidrog till att få en djupare kunskap inom ämnet. Vilket var något som författaren inte kunnat hitta forskning om i Sverige. Vid artikelsökning (använda sökord var bland annat; autism, school environment, occupational therap*) fann författaren artiklar från andra länder (USA, Brasilien, Storbritannien samt Colombia) som skulle kunna besvara syften, men forskning inom den svenska kontexten har ej gjorts. Enligt författaren var bristen på arbetsterapeuter som arbetar i skolan eller elevhälsan en utmaning som ledde till att inklusionskriterierna ändrades till att innefatta även arbetsterapeuter anställda på barn- och ungdomshabiliteringen och barn- och ungdomspsykiatrin. Kriterierna förblev att de arbetade eller hade arbetat med elever med autism i grundskola under de senaste fem åren. Då de sex deltagarna hade olika arbetsgivare och var verksamma i olika delar av Sverige, allt från södra Götaland upp till Norrland, får studien en bredare bas än om alla deltagare var verksamma i samma region med samma arbetsgivare. Deltagarnas svar vid intervjuerna var många gånger snarlika, något som tyder på att behoven hos eleverna är desamma oavsett geografisk placering. Deltagarnas geografiska spridning men enhetliga resultat tyder på överförbarhet inom Sverige. Men utifrån den svenska kontexten att få arbetsterapeuter är anställda av skolan eller elevhälsan ger detta en begränsning av studiens överförbarhet till andra länder.

Överförbarhet är enligt Lundman & Hällgren Graneheim (2017) baserad på hur noga författaren beskriver sin metod och studiens kontext och avgörs av läsaren.

Samtliga deltagare i studien svarade på författarens inlägg i facebookgrupp för arbetsterapeuter och uppfyllde inklusionskriterierna. Detta anser författaren och handledaren vara tillräcklig kunskap för att svara på studiens intervjufrågor. De semistrukturerade intervjuernas frågor var väl genomtänkta och formulerade på ett öppet sätt för att vid behov låta deltagarnas svar leda till spontana följdfrågor. Intervjufrågorna granskades av handledaren som inte är utbildad arbetsterapeut.

Under dataanalysen lyftes citat som var av vikt för studien och redovisades i resultatdelen, vilket syftar till att stärka giltigheten (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Giltigheten styrks av att som komplement till författaren har även handledaren har tagit del av dataanalysen och deltagit i diskussioner kring resultatet. Vid den manifesta innehållsanalysen identifierades sex huvudkategorier varav den femte var ”autismutmaningar” och den sjätte var ”svårt att anpassa”. Dessa båda teman sorterades sedan in under de resterande fyra efter diskussion med handledare för att undvika upprepningar (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Författaren har viss förkunskap om studiens ämne då denne studerar till arbetsterapeut vilket kan påverka resultatet (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Under den induktiva

ansatsen finns risk för att författarens förkunskap kan påverka analysen, något som diskussioner med handledare syftade till att undvika, särskilt gällande teman och kategorier. Författaren var noggrann med att inte tolka utifrån sin förkunskap inom ämnet under analysen för att uppnå god tillförlitlighet (Lundman & Hällgren Graneheim, 2017). Vid skrivandet av studiens resultat har författaren haft fokus på att göra deltagarnas röster hörda, och därav lyft flertal citat från intervjuerna. Detta menar Lundman & Hällgren Graneheim (2017) ökar delaktigheten.

Det ska dock belysas att arbetsterapeuter i skolan är få till antal, i Sverige, och studiens resultat kunde blivit annorlunda om samtliga deltagarna i studien varit anställda av en skola, med mindre geografisk spridning eller om fler arbetsterapeuter deltagit i studien.

Slutsats och implikationer

Resultatet av denna studie bidrar med ny kunskap om de många utmaningar som finns i grundskolans lärmiljö för elever med autism, men också vad arbetsterapeuter med sitt helhetsperspektiv kan bidra med för att göra lärmiljön mer tillgänglig för elever med autism i grundskolan. Deltagarna i studien lyfter den arbetsterapeutiska kompetensen gällande hur miljön har en påverkan på elevens aktivitetsutförande men även att miljön kan anpassas för att bidra till ökad tillgänglighet för elever med autism i grundskolan. En rad konkreta förslag på tillgänglighetsfrämjande åtgärder avseende både den fysiska och sociala miljön kom fram i resultatet, till exempel att använda sig homogent av bildstöd vid skyltning till salar, scheman och information, men även vid kommunikation. Förslag på anpassningar gällande matsal, idrottssal och raster är något som lyfts av deltagarna som utmanande, men deltagarna ger samtidigt flertal goda förslag på tillgänglighetsfrämjande åtgärder av dessa miljöer. Hur salarna möbleras och används lyfts av studiens deltagare som en viktig del för att göra lärmiljön tillgänglig. De sensoriska intrycken kan många gånger kräva stor energiåtgång hos elever med autism, detta kan en arbetsterapeut med sina kartläggningar se över och anpassa så att de sensoriska intrycken minskas och lärmiljöns tillgänglighet ökar. För att detta ska bli möjligt behöver skolan och elevhälsan anställa arbetsterapeuter som ett komplement till sin övriga personal.

Genom att komplettera skolpersonalens pedagogiska utbildning kan arbetsterapeuter bidra till att skapa en mer tillgänglig lärmiljö för elever med autism i grundskolan. Det kvarstår behov av vidare forskning inom området vilket denna studie önskar inspirera till.

Referenser

American Psychiatric Association (2014). *Mini-D 5: Diagnostiska kriterier enligt DSM-5*. (J. Herlofson, översättning). Stockholm: Pilgrim Press AB.

Ayres, J. (2005). *Sensory Integration and the Child*. (25th anniversary edition). Western Psychological Services.

Benson, J. D., Breisinger, E., & Roach, M. (2019). Sensory-Based Intervention in the Schools: A Survey of Occupational Therapy Practitioners. *Journal of Occupational Therapy, Schools & Early Intervention*, 12(1), 115–128. doi:10.1080/19411243.2018.1496872

Brown, C.E. (2019), Ecological Models in Occupational Therapy. I B.A. Boyt Schell & G. Gillen (Red.), *Willard and Spackman's Occupational Therapy*. (13 uppl.. s. 622-632). Wolters Kluwer.

Challita, J., Chapparo, C., Hinitt, J., & Heard, R. (2019). Effective occupational therapy intervention with children demonstrating reduced social competence during playground interactions. *British Journal of Occupational Therapy*, 82(7), 433–442. doi:10.1177/0308022619832467

Convention on the Rights of the Child, Nov. 20, 1989, 1577 U.N.T.S. 3.
https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text?fbclid=IwAR1GFdly2jQMt1E8k6uYVbu8QyiEaWXpAsQX7zEAL-SLp4kJpw_YDyeMuJQ

da Silva Campos Folha, D. R., & de Souza Della Barba, P. C. (2023). Classifying children's participation in occupations in school contexts from the occupational therapy perspective. *Brazilian Journal of Occupational Therapy / Cadernos Brasileiros de Terapia Ocupacional* (30). 1-21. DOI: 10.1590/2526-8910.ctoAO21962907

De las Heras de Pablos, C-G., Abelenda, J., & Parkinson, S. (2020). Utveckling av MOHO-baserade program. I R. R., Taylor (Red.), *Kielhofner's Model of Human Occupation: Teori och tillämpning* (2 uppl., s. 481-504). Studentlitteratur.

Fisher, G., Parkinson, S., & Haglund, L. (2020). Miljön och människans aktivitet. I R. R., Taylor (Red.), *Kielhofner's Model of Human Occupation: Teori och tillämpning* (2 uppl., s. 127-144). Studentlitteratur.

Grandisson, M., Rajotte, É., Godin, J., Chrétien-Vincent, M., Milot, É., Desmarais, C. (2020). Autism spectrum disorder: How can occupational therapists support schools? *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 87(1): 30-41. DOI: 10.1177/0008417419838904

Göteborgs Universitet. (13 november 2023). *Specialpedagogprogrammet*.
<https://www.gu.se/studera/hitta-utbildning/specialpedagogprogrammet-12spp>.

Kielhofner, G. (2008). *Model Of Human Occupation*. (4 uppl.). Lippincott Williams & Wilkins.

Kristensson, J. (2014). *Handbok i uppsatsskrivande och forskningsmetodik för studenter inom hälso- och vårdvetenskap*. Natur & Kultur.

Lundman, B. & Hällgren Graneheim, U. (2017). Kvalitativ innehållsanalys. I B. Höglund Nielsen & M. Granskär (Red.), *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård* (3. uppl., s.219-233). Studentlitteratur.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet [Lgr22]. (2022). Skolverket

Myndigheten för delaktighet. (30 augusti 2022). *Frågor om delaktighet och tillgänglighet*.
<https://www.mfd.se/organisation/vanliga-fragor-och-svar/fragor-om-delaktighet-och-tillganglighet/>

Nowell, S. W., Watson, L. R., Boyd, B., & Klinger, L. G. (2019). Efficacy Study of a Social Communication and Self-Regulation Intervention for School-Age Children With Autism Spectrum Disorder: A Randomized Controlled Trial. *Language, speech, and hearing services in schools*, 50(3), 416–433. https://doi.org/10.1044/2019_LSHSS-18-0093

Omairi, C., Mailloux, Z., Antoniuk, S. A., & Schaaf, R. (2022). Occupational therapy using Ayres Sensory Integration®: A randomized controlled trial in Brazil. *American Journal of Occupational Therapy*, 76(4), 1–10.
<https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.5014/ajot.2022.048249>

Patel, R., & Davidson, B. (2019). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning* (5 uppl.). Studentlitteratur.

Pfeiffer, B. A., Koenig, K., Kinnealey, M., Sheppard, M., & Henderson, L. (2011). Effectiveness of sensory integration interventions in children with autism spectrum disorders: a pilot study. *American Journal of Occupational Therapy*, 65(1), 76–85. <https://doi-org.ludwig.lub.lu.se/10.5014/ajot.2011.09205>

Polatajko HJ, Mandich A (2004) *Enabling Occupation in Children: The Cognitive Orientation to Daily Occupational Performance*. Ottawa, ON: CAOT Publications ACE.

Randell, E., Wright, M., Milosevic, S., Gillespie, D., Brookes-Howell, L., Busse-Morris, M., Hastings, R., Mabooshe, W., Williams-Thomas, R., Mills, L., Romeo, R., Yaziji, N., McKigney, A. M., Ahuja, A., Warren, G., Glarou, E., Delport, S., & McNamara, R. (2022). Sensory integration therapy for children with autism and sensory processing difficulties: the SenITA RCT. *Health technology assessment (Winchester, England)*, 26(29), 1–140.
<https://doi.org/10.3310/TQGE0020>

Rekoutis, P. A. (2019) Providing Occupation Therapy for Individuals with Autism. I B. A. Boyt Schell & G. Gillen (Red.), *Willard and Spackman's Occupational therapy*. (13 uppl., s. 1011 - 1023) Wolters Kluwer.

Schaaf, R. C., Dumont, R. L., Arbesman, M., & May-Benson, T. A. (2018). Efficacy of occupational therapy using Ayres Sensory Integration®: A systematic review. *American Journal of Occupational Therapy*, 72(1).

Schaaf, R. C., Schoen, S. A., Roley, S. S., Lane, S. J., Koomar, J., & May-Benson, T. A. (2010). A frame of reference for sensory integration. I P. Kramer & J. Hinojosa (Red.), *Pediatric Occupational Therapy* (3rd edition, s. 99-186). Lippincott Williams & Wilkins

Skolinspektionen. (23 november 2023). *Skolors arbete för en tillgänglig lärmiljö för elever med neuropsykiatriska svårigheter - Tematisk kvalitetsgranskning 2023 Diarienummer: 2022:6164 ISBN 978-91-988759-2-8*. <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2023/skolors-arbete-for-en-tillganglig-larmiljo-for-elever-med-neuropsykiatriska-svarigheter/?fbclid=IwAR3uqMIWK-saiwSjsfs6aQ5TlKirH9jZpV6GEZrH4MFkyJaWU044hDJelKk>

Skolverket. (8 oktober 2020). *Många elever med autismdiagnos når inte målen*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/manga-elever-med-autismdiagnos-nar-inte-malen>

Skolverket. (15 november 2023). *Extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/extra-anpassningar-sarskilt-stod-och-atgardsprogram>

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (4 september 2023a). *Autism*. <https://spsm.se/funktionsnedsattningar/neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar-npf/autism/?fbclid=iwar1ecdctxwvxg6fwniwtvofkroqewwufc3cofvy4icz7mnt7viidh9xzqty>
Autism (spsm.se)

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (27 november 2023b). *Alternativ och kompletterande kommunikation*. <https://www.spsm.se/stod-och-rad/sprak-och-kommunikation/alternativ-och-kompletterande-kommunikation/>

Sveriges Arbetsterapeuter. (2016). *För ett jämlikt lärande-arbetsterapeutens roll i skolan*. 31 [Broschyr]. Hämtad från https://www.arbetsterapeuterna.se/media/1375/for-ett-jamlikt-larande_2016_webb.pdf

Sveriges Arbetsterapeuter i samarbete med Bönner, M., & Gustafsson Häll, L. (2022). *Kompetensprofil: Arbetsterapeutens insatser inom skolans elevhälsa*. [Broschyr]. Sveriges Arbetsterapeuter. <https://www.arbetsterapeuterna.se/media/3922/arbetsterapeutens-insatser-inom-skolan-webb.pdf>

Taylor, R., & Kielhofner, G. (2020). Introduktion till Model of Human Occupation (MOHO). I R. R., Taylor (Red.), *Kielhofner's Model of Human Occupation: Teori och tillämpning* (2 uppl., s. 21-30). Studentlitteratur.

Taylor, R.R., Abelenda, J., Bowyer, P., Cahill, S.M., Cooper, J. (2020). *Kielhofners Model of Human Occupation: teori och tillämpning* (2 uppl.). Studentlitteratur.

Wilburn, V. G., Wasmuth, S., Fehr, C., Brokamp, K., Shupe, M., Hursey, B., Ross, K. & Nelson, J. (2019). The implications of desk arrangement on social interaction in a third grade classroom, *Journal of Occupational Therapy, Schools, & Early Intervention*, (12)1, 86-97, DOI: 10.1080/19411243.2018.1474833

Förfrågningar i sociala media grupp

Arbetsterapeuter - Facebook

Arbetsterapeuter i skolan - Facebook

Hej allihopa!

Jag sitter i uppstart av att skriva examensarbetet och har tänkt skriva om hur arbetsterapeut kan arbeta för att göra lärmiljön tillgänglig i grundskolan för elever som har autism.

Min fråga till er är om ni som arbetar eller har arbetat med detta de senaste fem åren skulle vilja dela med er om era erfarenheter och svara på frågor inom snar framtid?

Frågeställningar

Semistrukturerad intervju

Antal år som arbetsterapeut inom grundskolan med elever som har autism?

Var i Sverige?

Teman för intervjun

Hur görs lärmiljön i grundskolan tillgänglig för elever med autism?

Vad kan en arbetsterapeuts kunskap bidra med som inte redan finns eller fungerar?

Vilka hinder finns i miljön som gör den otillgänglig för elever med autism?

Vilka orsaker finns till att brister i miljön inte åtgärdas?

Vilka miljöer /situationer ger störst utmaning för eleven?

Vilka miljöer/situationer är svårast att göra tillgänglig?

Hur kan arbetsterapeuter skapa en mer tillgänglig lärmiljö för elever med autism i grundskolan

Du tillfrågas om deltagande i ovanstående intervjustudie, efter att du svarat på en förfrågan via grupp i sociala medier om att delta i studien.

Syftet med denna studie är att undersöka hur en arbetsterapeut kan göra lärmiljön tillgänglig för elever med autism i grundskolan.

Jag skulle vilja göra en intervju med Dig. Den beräknas ta cirka en timme och genomförs av undertecknad. Intervjun kan hållas via videosamtal alternativt på plats i aktuell lärmiljö på din arbetsplats.

Med Din tillåtelse vill jag gärna spela in intervjun. Inspelningen kommer att förvaras inlåst. Deltagandet är helt frivilligt och Du kan avbryta när som helst utan att du behöver ange varför.

Den information Du lämnar kommer att behandlas konfidentiellt, d.v.s. så att inte någon obehörig får tillgång till den. Ingen känslig information kommer behandlas i studien.

Om Du vill delta ber jag Dig underteckna samtyckesblanketten och skicka tillbaka den via post eller mail Elin von Wowern snarast.

Insamlat material kommer förvaras lösenordsskyddat och kommer förstöras efter godkänd examination

Studien ingår som ett examensarbete i Arbetsterapeutsprogrammet.

Om Du har några frågor eller vill veta mer, kontakta gärna mig eller min handledare.

Med vänlig hälsning

Elin von Wowern

Studerande på

Arbetsterapeutsprogrammet

Tfn: 070-690 78 16

e-post: el4723vo-s@student.lu.se

Handledare

Björn Slaus

Forskningsingenjör

Lunds universitet

Tfn: 046-222 18 38

e-post: bjorn.slaus@med.lu.se

Bilaga 4(5)

Samtyckesblankett

Jag har tagit del av informationen om *Hur kan arbetsterapeuter skapa en mer tillgänglig lärmiljö för elever med autism i grundskolan*

Jag har också tagit del av informationen att deltagandet är frivilligt och att jag kan avbryta när som helst utan att behöva ange orsak.

Härmed ger jag mitt samtycke till att delta i studien.

Underskrift av studiedeltagare

Ort, datum

Underskrift

Telefonnummer

Bilaga 5 (5)

Intervjutekst meningsbärande enhet	Kondenserad meningsenhet	"refl. KOD"	kategori	tema
<p>Jag tyckte att man var ett väldigt bra komplement till lärarna där jag jobbade där, att vi. Ett litet mer. Perspektiv på själva aktiviteterna och utförandet av aktiviteterna medans. De fokuserade mer på. Ja, men lärmomenten läsning skrivning och och räkna.</p>	<p>Kompletterade lärarna med aktivitetsperspektiv, medan de fokuserade på lärmoment.</p>	<p>Arbetssterapeutisk kompetens</p>	<p>Arbetssterapeutisk kompetens</p>	<p>Kunskap</p>
<p>kriterierna. Att, det ställer ju väldigt höga krav på. På att man ska kunna planera, kunna välja själv och de sakerna som många barn med autism har svårt för. Alltså, vi ställer väldigt höga krav på exekutiva förmågor. Det blir ett stort hinder, tycker jag.</p>	<p>Betygskriterierna ställer höga krav på exekutiva funktioner som ofta är utmanande för elever med autism.</p>	<p>Betygskriterierna</p>	<p>Exekutiva utmaningar</p>	<p>Autismutmaningar</p>
<p>Så är det just i och med att det är så många våningar Att du. Ta dig uppåt eller neråt till någonting som inte syns. Tror jag är svårast att. Till exempel hemkunskapssalen så behöver du gå upp till våning 3. Att, även om du inte har något fysiskt någon fysiska funktionsnedsättningar. Så kan det ändå bli svårt att ta sig ja, men så långt bort. Samma syslöjden ligger också ja, men där uppe textilslöjden.</p>	<p>Att ta sig någonstans långt bort och på andra våningsplan, någonstans dit man inte ser är svårt, och bristande skyltning.</p> <p>På de praktiska ämnena är det hög frånvaro</p> <p>Ämnen som är en gång i veckan kan ge stort hopp i tiden vid tex sjukdom, kan leda till låsning.</p>	<p>Avstånd, uppmärkning Salar</p>	<p>Salar</p>	<p>Fysisk miljö</p>

<p>Och som jag har förstått det på de lärarna som undervisar, så är det en Högre frånvaro där Även om man tänker att kanske praktiska ämnen skulle kunna. Motivera flera, så ligger de. Ja, men liksom längst bort längst upp i skolan. Detsamma med trä och metallslöjden ligger ju i källarplanet som också då blir. Långt ifrån. Och som sagt så som i första frågorna där att det är inte uppmärkt vart du vart du ska innan.</p>				
<p>Äldre och kanske tycker att det är kul att gå runt och hänga Och snacka och liksom, de där sociala koderna som, liksom det är svårare att tolka (ohörbart) Det är det som vi verkligen försök Skolan att så här? Att ha styrda Aktiviteter som passar även mellanstadie barnen så att det liksom. Alltid finns möjlighet att engagera sig i en aktivitet, och det inte Ligger så högt krav på Det här sociala skillen liksom, och då kan man istället vara med i en (ohörbart) Men, men det har ju inte personalen riktigt varken Verktyg eller kunskap eller tid att Stötta barnen med Autism individuellt i de sociala situationerna liksom</p>	<p>När eleven blir äldre blir det mer hänga, och de sociala koderna är svåra att tolka.</p> <p>Försöker ha styrda aktiviteter där det inte är så höga krav på sociala skillsen</p> <p>Personalen har inte tid eller kunskap att stötta barnen individuellt i de sociala situationerna</p>	<p>Sociala situationer och koder</p>	<p>Socialt beteende Kommunikation</p>	<p>Social miljö</p>

<p>Också eleverna växer. Behoven hos de förändras lite. Också kanske en elev som har krävt Eller som har behövt väldigt mycket stöd. Och lugn och ro och tydlighet kanske slutar eller byter skola och då faller liksom arbetet med det. Att jag hade då slutade eleven, så nu behöver vi inte skynda på det här. Då missar man att det står 10 andra elever som också hade mått bra av det. Och att det inte riktigt är ett homogen synsätt hos lärarna. Det är svårt att få arbetslagen att jobba på samma sätt.</p>	<p>I takt med att elever växer eller slutar genomförs inte de tänkta anpassningarna för att den individens behov inte är kvar men man missar att fler elever hade gynnats av samma anpassningar.</p>	<p>Anpassningar på gruppnivå och individnivå</p>	<p>Anpassningar</p>	<p>Åtgärder</p>
<p>Nej just rasterna är ju oftast ganska svårt, för det blir ju. Oftast är de ju väldigt. Ja men inte uppstyrda så. De vet inte riktigt Vad som förväntas göras på rasten, det här med att. Göra vad man Vill eller göra ingenting är ju. Svårt att. Reda ut själv. Ja precis, så vi hade ju väldigt mycket. Vi hade ju inte raster på samma sätt som. I en vanlig grundskola utan. Det var ju att. Mer hjälpte till uppstyrda aktiviteterna åt eleverna. Att man planerade en lekstund istället. Att ha en rast.</p>	<p>Rasterna är svåra då de inte riktigt vet vad som förväntas göras, eller vad de vill göra, eller göra ingenting. Vi hjälpte till med uppstyrda aktiviteter, som en lekstund istället. 10 minuter är lång tid när man inte vet vad man ska göra.</p>	<p>Uppstyrda raster</p>	<p>Rast</p>	<p>Svårast att anpassa</p>

<p>Även om det bara handlar om 10 minuter så kan ju det vara ganska lång tid när man inte vet vad man ska göra. Vad som kommer härnäst?</p>				
---	--	--	--	--